NAUKI INŻYNIERSKIE I TECHNOLOGIE ENGINEERING SCIENCES AND TECHNOLOGIES
3 • 2011

ISSN 2080-5985

Piotr Kafel*
Katedra Zarządzania Jakością, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

ANALIZA RAPORTÓW Z AUDYTÓW NA PRZYKŁADZIE WYBRANEJ JEDNOSTKI CERTYFIKUJĄCEJ PRZETWÓRSTWO I OBRÓT PRODUKTÓW ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO

Streszczenie: W artykule przedstawiono wyniki badań dotyczące przetwórstwa produktów rolnictwa ekologicznego. Materiał badawczy stanowiły wszystkie protokoły z kontroli prowadzonych w roku 2010 przez inspektorów rolnictwa ekologicznego jednej z jednostek certyfikujących produkty rolnictwa ekologicznego. Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzono, że badane organizacje prowadzą działalność zgodnie z wymaganiami produkcji ekologicznej. Wskazywane braki najczęściej występują w obszarze zarządzania tych organizacji. Niezgodności technologiczne wpływające na ekologiczny charakter produktu gotowego są rzadkością.

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, przetwórstwo produktów rolnictwa ekologicznego, certyfikacja wyrobów, rozporządzenie 834/2007.

1. Wstęp

Produkty ekologiczne w Polsce zdobywają coraz większe zaufanie wśród konsumentów. Funkcjonowanie systemu kontroli i certyfikacji w rolnictwie ekologicznym jest dla konsumenta podstawowym gwarantem, że środki spożywcze znajdujące się na rynku wyprodukowane zostały zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi rolnictwa ekologicznego [1]. Wymagania stawiane rolnictwu ekologicznemu znajdują się w rozporządzeniu Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych, uchylającym rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 (DzU L 189 z 20 lipca 2007), oraz przepisach wykonawczych do tego rozporządzenia. W artykule przedstawiono system kontroli produktów rolnictwa ekologicznego w Polsce oraz wskazano na najczęściej pojawiające się niezgodności wskazywane przez inspektorów rolnictwa ekologicznego prowadzących audyty w przedsiębiorstwach zajmujących się przetwórstwem i obrotem produktów ekologicznych.

* Adres do korespondencji: piotr.kafel@uek.krakow.pl.

2. System kontroli produktów rolnictwa ekologicznego

Zgodnie z ustawą o rolnictwie ekologicznym, certyfikację produktów rolnictwa ekologicznego prowadzą jednostki certyfikujące wyroby, które uzyskały upoważnienie do prowadzenia takiej działalności wydane przez ministra właściwego do spraw rolnictwa. Jednostki certyfikujące muszą posiadać aktualną akredytację będącą potwierdzeniem kompetencji jednostki, wydawaną przez Polskie Centrum Akredytacji. Akredytacja udzielana jest po spełnieniu przez jednostkę certyfikującą wymagań zawartych w normie PN-EN 45011. Nadzór nad pracami jednostki certyfikującej sprawuje Polskie Centrum Akredytacji w zakresie wydawanej akredytacji oraz Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych przy współpracy z Inspekcją Handlową i Inspekcją Weterynaryjną.

Jednostki certyfikujące produkty rolnictwa ekologicznego prowadzą ocenę procesu produkcji oraz w razie konieczności ocenę wyników badań laboratoryjnych i na tej podstawie wydają certyfikat zgodności.

W czasie prowadzenia badań, w Polsce uprawnionych do prowadzenia kontroli w zakresie przetwórstwa produktów ekologicznych oraz wprowadzania na rynek produktów ekologicznych było dziesięć jednostek certyfikujących [2]. Proces certyfikacji prowadzony jest zgodnie z wytycznymi dla systemu 6 według przewodnika PKN-ISO/IEC Guide 67, 2007, zmodyfikowanego w zakresie elementów nadzoru [3]. Ocenie podlega w szczególności proces produkcji oraz ekologiczne pochodzenie wykorzystywanych surowców. Badania produktów gotowych/surowców przeprowadzane są tylko w wyjątkowych sytuacjach wskazujących na możliwość występowania niedozwolonych substancji w badanym produkcie. W wyniku pozytywnej decyzji w procesie certyfikacji podpisywana jest umowa o warunkach stosowania certyfikatu oraz zasadach nadzoru i wydawany jest certyfikat zgodności na okres od 12 do 18 miesięcy. W okresie ważności certyfikatu, jednostka certyfikująca sprawuje ciągły nadzór nad organizacją poprzez np.: kontrole doraźne, analizę skarg i reklamacji, analizę wyników kontroli prowadzonych przez IJHARiS oraz pobór próbek i badania wyrobów [3; 4].

3. Opis badania

Analizie poddano protokoły z kontroli prowadzonych przez inspektorów rolnictwa ekologicznego jednej z jednostek certyfikujących produkty rolnictwa ekologicznego. Analizowane materiały obejmowały wszystkie kontrole prowadzone w roku 2010 przez badaną jednostkę w firmach zajmujących się przetwórstwem i obrotem produktów rolnictwa ekologicznego. Kontrole prowadzono na terenie całej Polski. Analizie poddano stwierdzone przez inspektorów w trakcie kontroli niezgodności oraz spostrzeżenia.

4. Wyniki badań

Łącznie w badanej jednostce certyfikującej w 2010 r. ocenie poddanych zostało 17 przedsiębiorstw, co stanowiło 5,4% wszystkich producentów działających na terenie kraju [5]. W tabeli 1 przedstawiono rodzaje prowadzonej działalności w zakresie rolnictwa ekologicznego. Zdecydowana większość kontrolowanych organizacji zajmowała się przetwórstwem produktów, a cztery − wyłącznie obrotem produktami rolnictwa ekologicznego. Pozostałe rodzaje działalności wymienione w tabeli 1 reprezentowane były przez pojedyncze organizacje. Najmniej popularnym rodzajem działalności był natomiast import produktów ekologicznych z krajów spoza UE.

Tabela 1. Rodzaje prowadzonej działalności w zakresie rolnictwa ekologicznego

Prowadzona działalność	Liczba organizacji
Przetwórstwo produktów rolnictwa ekologicznego	10
Obrót produktami rolnictwa ekologicznego	4
Obrót i przetwórstwo produktów rolnictwa ekologicznego	1
Obrót i import z krajów trzecich produktów rolnictwa ekologicznego	1
Import z krajów trzecich i przetwórstwo produktów rolnictwa ekologicznego	1

Źródło: opracowanie własne.

Inspektorzy podczas kontroli w 10 przypadkach nie odnotowali niezgodności. W pozostałych organizacjach zostały stwierdzone niezgodności, a ich średnia liczba to nieco powyżej dwóch niezgodności na organizację. Rozkład przedsiębiorstw, w których stwierdzono niezgodności, nie zależy od prowadzonej działalności, widoczna jest jednak zależność między wielkością organizacji i doświadczeniem w działalności ekologicznej a liczbą stwierdzanych niezgodności. W przypadku organizacji małych, zatrudniających do kilku pracowników, prawdopodobieństwo wystąpienia niezgodności jest większe. Uzasadnieniem powyższej zależności jest fakt, że w organizacjach średnich i dużych występuje większe sformalizowanie zarządzania oraz udokumentowanie prowadzonych działań, np. w dokumentacji systemu HACCP. Duże organizacje mają częściej praktyczne doświadczenia wynikające z wdrażania i utrzymywania dobrowolnych systemów zarządzania i standardów takich, jak ISO 9001, IFS czy BRC, co pozwala na lepsze przygotowanie się do audytu prowadzonego przez jednostkę certyfikującą.

Występujące u przedsiębiorców niezgodności stwierdzone przez audytorów jednostki certyfikującej zostały pogrupowane na kilka podstawowych obszarów przedstawionych na rys. 1.

Najwięcej niezgodności zostało stwierdzonych w obszarze dokumentacji i zapisów prowadzonych w audytowanych organizacjach. Brakujące dokumenty to m.in. aktualne certyfikaty potwierdzające ekologiczny charakter wykorzystywanych do produkcji surowców czy też niekompletne zapisy wymagane przez wewnętrzne procedury organizacji.

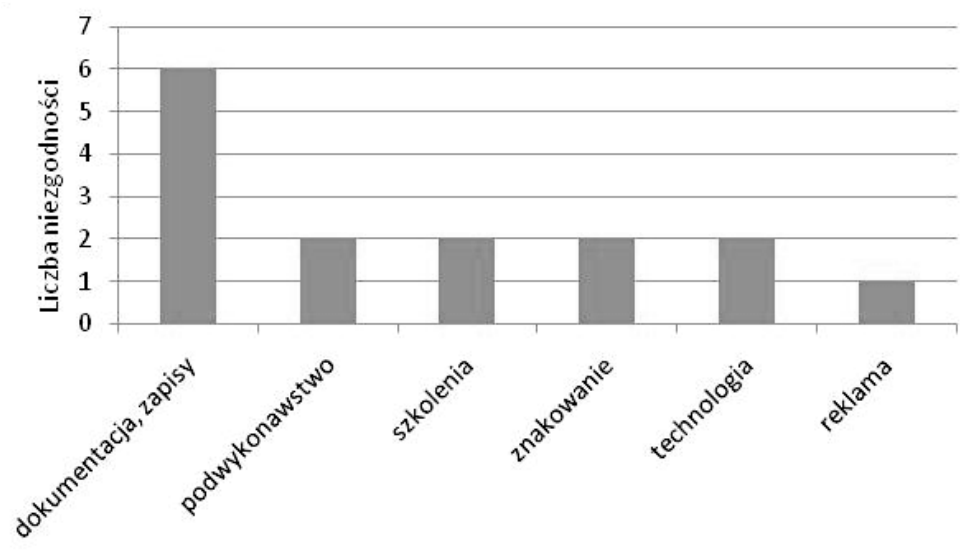

Rys. 1. Liczba niezgodności w poszczególnych zakresach tematycznych

Źródło: opracowanie własne.

Druga grupa niezgodności występujących w audytowanych przedsiębiorstwach związana jest z wymaganiami dotyczącymi podwykonawstwa. Zgodnie z wymaganiami zawartymi w rozporządzeniu 889/2008 w przypadku korzystania z usług podwykonawcy artykuł 86 wymaga posiadania [6]:

– wykazu podwykonawców z opisem ich działalności oraz wskazaniem jednostek certyfikujących, którym podlegają,
– pisemnej umowy z podwykonawcami,
– opisu wszystkich środków praktycznych, włączając w to m.in. odpowiedni system dokumentacji księgowej, podejmowanych na poziomie organizacji w celu zapewnienia, aby produkty, które podmiot gospodarczy wprowadza do obrotu, były w każdym przypadku identyfikowalne stosownie do sytuacji, do ich dostawców, sprzedawców, odbiorców i nabywców.

Audytorzy w przypadku wymagań związanych z podwykonawstwem stwierdzili brak odpowiednich zapisów w umowie o podwykonawstwo. Umowy takie organizacje posiadały, jednak nie uwzględniały wymagań zawartych w art. 92 rozporządzenia 889/2008, mianowicie, aby w porozumieniu takim znalazła się zgoda na wymianę informacji pomiędzy jednostką certyfikującą organizację i jednostką certyfikującą podwykonawcę w zakresie prowadzonych działań.

Kolejny obszar, w którym formułowane były niezgodności przez audytorów strony trzeciej, stanowił brak dowodów prowadzenia szkoleń pracowników w zakresie wymagań związanych z działalnością ekologiczną. Bezpośrednio w dokumentach odniesienia nie ma zapisu dotyczącego obowiązku prowadzenia takich szkoleń. Inne wymagania rozporządzenia 834/2007, odnoszące się np. do oddzielenia produkcji konwencjonalnej, zapisów z prowadzonych działań itp., dotyczą posiadania przez pracowników wiedzy na temat produkcji ekologicznej i postępowania zgodnie z udokumentowanymi w organizacjach procedurami. Pewnym wytłumaczeniem wystąpienia niezgodności w ww. zakresie jest bardzo skromna oferta szkoleniowa związana z tematyką przetwórstwa i obrotu produktami rolnictwa ekologicznego. Jednak braki w szkoleniach personelu z zakresu wewnętrznych procedur firmy, które zostają zmienione w okresie wdrażania wymagań rolnictwa ekologicznego, wydają się dużym niedociągnięciem i mogą świadczyć niezbyt korzystnie o funkcjonowaniu całego systemu zarządzania w takiej organizacji. Prawidłowy system zarządzania jest elementem niezwykle istotnym w przyjętym modelu certyfikacji przedsiębiorstw, ponieważ zapewnia on, że prowadzone w organizacji działania są wykonywane w sposób powtarzalny i odpowiednio udokumentowany.

Znakowanie produktów ekologicznych zostało zakwestionowane w czasie dwóch audytów. Stwierdzone niezgodności dotyczyły błędnie podanego numeru jednostki certyfikującej oraz nieprawidłowego rozmieszczenia unijnego logo produkcji ekologicznej i wymaganych opisów. W przypadku jednego przedsiębiorstwa audytorzy zakwestionowali podawany na ulotkach numer jednostki certyfikującej. Nie stwierdzono natomiast w żadnej organizacji powoływania się w materiałach reklamowych na informacje mogące sugerować właściwości ekologiczne produktów, które takich właściwości nie miały.

Wszystkie opisane powyżej niezgodności uznać można za niezgodności natury organizacyjnej, niezwiązane bezpośrednio z samą produkcją lub obrotem produktów ekologicznych. Są one istotne z punktu widzenia sprawowania nadzoru nad certyfikowaną organizacją, jednak nie wpływają na ekologiczny charakter sprzedawanych produktów. W przypadku niezgodności z obszaru „technologia", pewności takiej już mieć nie można. Audytorzy wykryli dwie takie niezgodności. W pierwszym przypadku wykorzystano w produkcji niedozwolone w rozporządzeniu 834/2007 i rozporządzeniach wykonawczych dodatki. W drugim przypadku surowiec do produkcji wyrobu nie miał charakteru ekologicznego, lecz był jedynie surowcem używanym w okresie przestawiania na produkt ekologiczny. Niezgodności te wymusiły na przedsiębiorcach m.in. przekwalifikowanie oznaczenia produktów i ich sprzedaż w jakości konwencjonalnej. Niezgodności w tym obszarze jest niewiele, ponieważ większość organizacji decydujących się na produkcję metodami ekologicznymi deklaruje, że produkcja ta nie różnią się w żaden sposób od metod wykorzystywanych w produkcji konwencjonalnej [7].

W raportach z audytów poza niezgodnościami zamieszczono również spostrzeżenia. Wskazują one na obszary, w których zalecane jest doskonalenie, aby

w przyszłości nie doszło do wystąpienia niezgodności. Zdecydowana większość spostrzeżeń dotyczyła konieczności doprecyzowania i uściślenia istniejących procedur i formularzy związanych z identyfikacją surowców do produkcji, myciem i dezynfekcją pomiędzy produkcją ekologiczną i konwencjonalną czy też ze sposobem składowania produktów ekologicznych. Pozostałe spostrzeżenia związane były z wymogami wynikającymi z funkcjonującego programu oceny zgodności oraz wymaganiami zawartymi w ustawie o rolnictwie ekologicznym. Spostrzeżenia te odnosiły się m.in. do konieczności informowania jednostki certyfikującej o harmonogramie produkcji ekologicznej – dotyczy to organizacji, które zajmują się również produkcją konwencjonalną, oraz konieczności wykonania korekty „zgłoszenia działalności w rolnictwie ekologicznym", ponieważ dane w nim zawarte były niezgodne z rzeczywistością.

5. Podsumowanie

Organizacje prowadzące działalność w zakresie przetwórstwa, obrotu i importu produktów rolnictwa ekologicznego, zobowiązane są do poddania się ocenie przez niezależne jednostki certyfikujące. Analiza zapisów raportów z audytów prowadzonych przez jedną z jednostek certyfikujących pozwala wysunąć wniosek, że organizacje takie prowadzą działalność zgodnie z wymaganiami produkcji ekologicznej. Wskazywane braki najczęściej występują w obszarze zarządzania tych organizacji. Niezgodności technologiczne wpływające na ekologiczny charakter produktu gotowego są rzadkością.

Literatura

[1] http://www.ijhar-s.gov.pl/system-kontroli-i-certyfikacji.html.
[2] *Rejestr jednostek certyfikujących w rolnictwie ekologicznym w Polsce*, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
[3] DAK-13. *Program akredytacji jednostek certyfikujących w zakresie rolnictwa ekologicznego*, wyd. 13, PCA.
[4] Kafel P., Sikora T., Postrzeganie procesu certyfikacji przez organizacje zajmujące się przetwórstwem i obrotem produktów rolnictwa ekologicznego, Towaroznawcze Problemy Jakości 2010, 4(25).
[5] *Wykaz producentów ekologicznych MRiRW, stan na 12.09.2010 r.*, pobrano z www.minrol.gov.pl.
[6] Rozporządzenie Komisji (WE) nr 889/2008 z dnia 5 września 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli, DzU L 250 z 18.09.2008.
[7] Kafel P., Sikora T., *Spełnienie wybranych wymagań rolnictwa ekologicznego w organizacjach prowadzących produkcję ekologiczną*, w: *Jakość i bezpieczeństwo produktu oraz ochrona środowiska w sektorze rolno-spożywczym*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, t. 1, Sopot 2010, 313-318.

[8] Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91, DzU L 189 z 20.07.2007.

AUDIT REPORTS ANALYSIS BASED ON ORGANIC PRODUCTS CERTIFICATION

Summary: The article presents research results concerning the organic agriculture in enterprises where the organic food is being processed and traded. The research material consisted of records of inspections conducted by inspectors of an organic agriculture certification body. The analyzed data included all audits conducted in 2010 by the certification body. Based on the survey it was found that the surveyed organizations operated in accordance with the requirements of organic production. Indicated incompatibilities most frequently appear in the management area of these organizations. Technological incompatibilities affecting the ecological issue of the final product are rare.

Key words: organic agriculture, processing of organic agriculture products, product certification regulation 834/2007.